

Studia Biblica Slovaca

Ročník 18

2026

Číslo 1

Offprint

Studia Biblica Slovaca is a peer-reviewed academic journal dedicated to the study of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments, primarily from philological, historical, exegetical and theological perspectives.

Volume XVIII (2026), Issue 1

Published by the Roman Catholic Cyril and Methodius Faculty of Theology at Comenius University, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, ID No. 0039786510.

Editorial board:

František ÁBEL (Bratislava, SK)	Branislav KEUSKA (Ružomberok, SK)
Marek BARANIAK (Warsaw, PL)	Róbert LAPKO (Košice, SK)
Georg BRAULIK, OSB (Vienna, AT)	Adam MACKERLE (České Budějovice, CZ)
Jaroslav BROŽ (Prague, CZ)	Petr MAREČEK (Olomouc, CZ)
Núria CALDUCH-BENAGES (Rome, IT)	Helena PANCZOVÁ (Bratislava, SK)
Dionisio CANDIDO (Salzburg, AT)	Július PAVELČÍK (České Budějovice, CZ)
Alessandro CAVICCHIA, OFM (Jerusalem, IL)	Martin PRUDKÝ (Prague, CZ)
Jeremy CORLEY (Maynooth, IE)	Jaroslav RINDOŠ, SJ (Bratislava, SK)
Peter DUBOVSKÝ, SJ (Rome, IT)	Milan SOVA (Bratislava, SK)
Pavol FARKAŠ (Nitra, SK)	Jozef TIŇO (Bratislava, SK)
Steven FASSBERG (Jerusalem, IL)	Emanuel TOV (Jerusalem, IL)
Juraj FENÍK (Košice, SK)	Miroslav VARŠO (Košice, SK)
Federico GIUNTOLI (Rome, IT)	Ian YOUNG (Sydney, AU)

Editor-in-Chief:	Blažej ŠTRBA (Nitra, SK)
Deputy Editor-in-Chief:	Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)
Managing Editor:	Martina KORYTIAKOVÁ (Nitra, SK)

The editorial board is responsible for reviewing all articles.

Cover: Karol HÁJIČEK

With the cooperation of: Jaroslav MUDROŇ a Zuzana OČKAJÁKOVÁ.

Contributions should be sent in electronic form (preferably in Microsoft Word) in Slovak, Czech or English only to the editorial office at redakcia@biblica.sk. Printed books for review should be sent to the editorial office of *Studia Biblica Slovaca* at Banská 28, 976 32 BADÍN, Slovakia.

The preferred fonts for Hebrew and Greek are SBL Hebrew and SBL Greek. Contributions in the form of a study, note or reflection must be accompanied by an abstract and its English translation, an English title, a maximum of five keywords in Slovak/Czech and English, a bibliography and the author's contact details. Unsolicited manuscripts will not be returned. The editorial board reserves the right to edit titles and make necessary linguistic and stylistic revisions to accepted contributions. Detailed guidelines for contributors are available at www.biblica.sk.

The journal is indexed and abstracted in Atla RDB, EBSCO, *New Testament Abstracts* (ISSN 0028-6877) and *Old Testament Abstracts* (ISSN 0364-8591), as well as SCOPUS.

Permission granted by the Archdiocese of Bratislava on 3 June 2014
Prot. No. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 6/2026

Published twice a year.

Price: 10 €

ISSN 1338-0141

e-ISSN 2644-4879

EV 3744/09

Liber Annuus LXXIV (2024)

V ročenke Liber Annuus LXXIV za rok 2024, publikovanej v Studium Biblicum Franciscanum (SBF) v Jeruzaleme, je spracovaných 28 odborných príspevkov (s. 9 – 700) s ich abstraktmi (s. 703 – 715). Časť z týchto článkov tvoria štúdie, ktoré boli prezentované na konferencii pri príležitosti 100. výročia SBF. Následne sa čitateľ oboznámi s recenziami desiatich vybraných publikácií a prehľadom licenčných téz študentov SBF a jednej dizertačnej práce (s. 717 – 770). Záverečné strany ročenky obsahujú zoznam nových zväzkov zo série SBF, zápis z kroniky akademického roka 2023/2024 (s. 770 – 772) a tiež index LA za obdobie 1993 – 2023 (s. 773 – 784).

9-25: **Dionisio Candido: Who defeated the serpent? Text-Critical Observations on the *crux exegetum* in Gen 3:15.** Genezis 3,15 má kľúčový význam v biblickej teológii, pretože predpovedá nepriateľstvo medzi hadom a potomstvom ženy a ohlasuje víťazstvo nad hadom. Z hľadiska textovo-kritickej perspektívy však prináša celý rad problémov, keď sa jednotlivé staroveké textové tradície posudzujú samostatne a keď sa navzájom porovnávajú synopticky. Táto štúdia sa začína poukázaním na rozdiely v tom, ako sa moderné preklady líšia v interpretácii postavy, ktorá má hada poraziť: či ide o kolektív (ľudstvo), alebo o jednotlivca (Mesiáša). Následne podrobnejšia textovo-kritická analýza odhaľuje odlišné perspektívy v hebrejskej, gréckej a latinskej textovej tradícii. Skúmaním nuáns a problémov jednotlivých svedkov (masoretský text, starogrécky preklad, Vetus Latina, Vulgáta a Nova Vulgáta) štúdia ukazuje, ako tento prípad ilustruje rozdielne (vyvíjajúce sa?) interpretácie tohto jedinečného biblického textu, ktorý v priebehu času zanechal významné dedičstvo v náboženskej, teologickej a dokonca aj umeleckej obrazotvornosti.

27-51: **David Volgger: Das Volk Israel und seine Gesellschaftsordnung am Berg Gottes / Sinai: Die elohistische und jahwistische Quelle in Ex 19 – Num 10.** Autor v článku skúma udalosti na Sinaji/Horebe, ako sú podané v texte Exodus 19–Numeri 10, pričom sa zameriava výlučne na jahvistický (J) a elohistický (E) prameň. Hoci tieto pramene vykazujú odlišné štylistické a tematické dôrazy, analýza potvrdzuje pracovnú hypotézu, že

oba – J aj E – sú zásadne formované šiestimi identifikovateľnými kritériami textovej kompozície. Toto zistenie podporuje tvrdenie, že oba pramene v rozprávaní Exodus 19–Numeri 10 vznikli v spoločnom sociálno-kultúrnom prostredí a pravdepodobne sa formovali v relatívne tesnej časovej blízkosti. Textové úseky pripisované J a E v rámci tohto rozprávania možno preto charakterizovať ako „kompiláciu prameňov“.

53-76: Francesco Giosuè Voltaggio: Il “tutto” dell’uomo. Una rilettura di Qo 12,8-14. Táto štúdia prináša podrobnú exegézu epilógu Knihy Kazateľ (12,9-14), pričom sa osobitne zameriava na najdiskutovanejšie otázky jeho interpretácie. Takáto exegéza umožňuje znovu otvoriť dlhodobú otázku redakcie tohto textu a posúdiť, či ide o dielo neskoršieho redaktora (autora epilógu), ktorý mal v úmysle opraviť alebo aspoň zmierniť najproblematickejšie či „pohoršujúce“ výroky knihy, s úmyslom priviesť ju späť k hlavnému prúdu tradičnej izraelskej múdrosti, ako sa domnievajú mnohí exegeti. Práve toto predbežné presvedčenie často ovplyvňuje exegetov pri výklade najťažších slovných spojení pasáže. Hoci je ťažké s istotou určiť, či epilóg Knihy Kazateľ pochádza od iného autora, na základe predloženej exegézy, ktorú autor ponúka a ktorú podporujú rôzne nedávne štúdie, možno dospieť k záveru – na rozdiel od vyššie uvedeného názoru – že epilóg, ďaleko od toho, aby bol v rozpore s celou knihou, by sa mal čítať v jej svetle, a naopak, osvetľuje hlboký zámer celého diela.

77-98: Yoel Elitzur: Midrashic Use of the Torah by the Prophets. V biblickom výskume prebieha rozsiahla diskusia o vnútrobiblických súvislostiach, najmä s dôrazom na paralelizmus a na nové významy, ktoré sekundárny text prisudzuje slovám alebo výrazom prevzatým z pôvodného prameňa. Tento článok sa zameriava na vnútrobiblickú homíliu, teda na jav, keď proroci podobne ako oveľa neskoršie pramene preberajú slová a slovné spojenia z Pentateuchu alebo z iného skoršieho biblického textu, niekedy dokonca z genealogického zoznamu, a používajú ich ako literárny prostriedok na vyjadrenie myšlienok, ktoré sú veľmi vzdialené od ich pôvodného významu. Tieto zistenia majú významný vplyv na otázky datovania Biblie a jej jednotlivých častí.

99-125: Massimo Pazzini: Commento esegetico di Abraham ibn Ezra al libro di Rut. Účelom tohto článku je predstaviť taliansky hovoriacemu čitateľovi exegetickú interpretáciu celej Knihy Rút, ktorú vytvoril stredoveký učenec – rodený hovorca, ktorý majstrovsky ovládal biblický text aj posvätný jazyk. Pozorný čitateľ si uvedomí, že viaceré výklady Ibn Ezru zostávajú aktuálne dodnes.

127-160: Piotr Blajer: A Bent-Over Woman in One of the Synagogues. A Narrative Study of Luke 13:10-21. V posledných desaťročiach venovali odborníci značnú pozornosť celkovému zobrazeniu žien v dvojdielne Lukáš–Skutky. Poukázali na ich významnú úlohu. Všetka táto pozornosť venovaná ženám v dvojdielne Lukáš–Skutky však vyvoláva otázky o pôvode týchto epizód a o prameňoch, ktoré Lukáš použil pri komponovaní svojich rozprávání o mužoch a ženách. Predkladaná štúdia sa zaoberá známym úryvkom – uzdravením ženy v synagóge (13,10-17). Hoci sa tomuto textu venovali viacerí bádatelia, autor si kladie za cieľ aplikovať naratívnu kritiku, aby odhalil skryté poklady tohto úryvku, ktoré historicko-kritický prístup mohol prehliadnuť. Štúdia zároveň spochybňuje tradičný spôsob čítania tohto príbehu. Tvrdí okrem iného, že časový výraz *ἐν τοῖς σάββασις* (13,10)

treba chápať v množnom čísle a nie ako singulár. Slová rozhorčeného predstaveného synagógy, ktorý sa stavia proti uzdraveniu v sobotu, zrejme túto hypotézu potvrdzujú. Štúdia tiež ukazuje, že dvojité podobenstvo – podobenstvo o horčičnom zrnku (13,18-19) a podobenstvo o kvase (13,20-21) – ktoré bezprostredne nasleduje po uzdravení, je neoddeliteľnou súčasťou predchádzajúceho príbehu, rovnako ako iné podobenstvo (14,7-24) nasleduje po uzdravení človeka s vodnatieľkou (14,1-6).

161-185: Francesco Piazzolla: Prophecy, cult and wilderness between Qumran and Revelation. Článok ponúka porovnanie dvoch spoločenstiev v čase krízy, Kumránu a Zjavenia, prostredníctvom skúmania spoločného jazyka a zodpovedajúcich obrazov. V oboch skupinách sa nachádzajú rovnaké výrazy, ktoré hovoria o prorockej úlohe v ich príslušných komunitách, ako aj rovnaká dynamika vystupovania proti disidentom a prívržencom falošného proroctva. Spoločné opustenie chrámovej liturgie vedie obe spoločenstvá k používaniu etického významu starobylých obradov s kristologickým nádychom v cirkvách Apokalypsy. Púšť sa pre obe skupiny javí ako ideálne miesto na prežívanie skúsenosti viery uprostred útokov diavla, no pod ochranou Božích zásahov.

187-214: Bartłomiej Andrzej Kowalczyk: La traduzione delle citazioni dell'AT nella *Vetus Syra* di Giovanni. Otázka prekladu starozákonných citátov v starosýrskych evanjeliách (*Vetus Syra*) sprevádza výskum tejto verzie biblického textu od jeho počiatkov. Všeobecnou tendenciou bolo rozpoznávať určitý vplyv Pešity Starého zákona na preklad biblických citátov vo *Vetus Syra* a tento názor zostával dlhý čas „dominantný“. Výskum uskutočnený v posledných rokoch však viedol k zmene perspektívy, keďže niektorí bádatelia prehodnotili rozličné závery svojich predchodcov. V súčasnom stave bádania sa už nezdá možné hovoriť o „masívnom“ alebo rozsiahlom vplyve Pešity Starého zákona na preklad biblických citátov vo *Vetus Syra*, hoci tento vplyv nemožno úplne poprieť. Tento záver podporuje aj predkladaný článok, ktorý sa zaoberá prekladom starozákonných citátov v Jánovom evanjeliu vo *Vetus Syra*.

215-245: Győző Vörös: Jerusalem, Machaerus, and Masada in AD 70, 72, and 73: Comparative Analysis of the Three Subsequent Roman Circumvallation Siege Walls in the Lights of the Archaeological Evidence and the Narrative Accounts of Flavius Josephus. Komparatívne archeologické skúmania následných obkľúčovacích (cirkumvalačných) obliehacích múrov okolo Machaeru a Masady, ktoré vybudovala Léga X Fretensis v rokoch 72 a 73 po Kr., vyvolali zrejmú otázku, či by bolo možné rekonštruovať aj podobný obkľúčovací obliehací múr, ktorý tá istá rímska armáda postavila okolo Jeruzalema v roku 70 po Kr. Po publikovaní západnej časti Tretej hradby Jeruzalema v roku 2023 spolu s archeologickými pozostatkami bojiska z roku 70 po Kr., zachovanými *in situ*, bola zameraná dĺžka celého mestského opevnenia Jeruzalema pred jeho zničením: dosahovala 33 stadií (6 105 metrov), čo presne zodpovedá údajom, ktoré uvádza Jozef Flávius. So zreteľom na geomorfologické prostredie Jeruzalema, požadovanú a opísanú minimálnu vzdialenosť dvoch stadií (približne 370 m) medzi mestskými a obliehacími múrmi a napokon na vojenské údaje poskytnuté Jozefom Fláviom sa podarilo rekonštruovať spoľahlivú líniu obkľúčovacieho múru okolo Jeruzalema, vybudovaného na Titov príkaz. V teréne bolo použité digitálne mapovacie zariadenie a profesionálne jednotky GPS a GIS (globálny pozičný systém a geografický informačný systém) s presnosťou na 10 centimetrov, po

bývalej Titovej obliehacej línii, približne vo vzdialenosti dvoch stadií okolo Starého mesta a Tretej hradby. Podľa Jozefa Flávia obliehací múr zahŕňal hlavné veliteľstvo a 13 vojenských posádok, ktoré boli doplnené cirkumvalačnou hradbou dlhou 39 stadií (7 215 metrov), nachádzajúcou sa medzi nimi. Súčasné archeologické analógie a architektonické paralely v Machaeru a Masade boli nevyhnutné na pochopenie obliehacích prác pri Jeruzaleme v roku 70 po Kr.

247-283: **Marcin Kosz: From Pagan Aelia Capitolina to Christian Jerusalem: A Reassessment of the Archaeological Data in the Context of the Urban Transformation.** Dve storočia mestských premien pohanskej Aelie Capitoliny patria k najzáhadnejším obdobiam dejín Jeruzalema a rímskej Palestíny. Napriek nedostatku prameňov historici a archeológovia navrhli množstvo interpretácií podoby Aelie, často bez dostatočných dôkazov. Tento článok prináša originálne riešenie otázky urbanistického usporiadania Aelie na základe širokého spektra archeologického materiálu a nápisov. Podľa autora článku zohrával juhovýchodný okrsok Aelie významnú úlohu minimálne od 3. storočia, teda približne 200 rokov pred výstavbou tzv. Eudóciinho múru. Rekonštrukcia uličnej siete v tejto práci vychádza z predpokladu, že hlavným *cardo* pohanskej Aelie bolo východné, nie západné, čím spolu s predpokladaným centrálnym *decumanom* vytvárali približne symetrickú sieť ulíc. Štúdia zároveň vyjadruje skepticizmus voči opodstatnenosti rekonštrukcie podoby pohanskej Aelie založenej na Madabskej mape.

285-329: **Francesca Romana Stasolla: Archaeological excavations in the Holy Sepulchre, Jerusalem: 2024 preliminary report.** Cieľom príspevku je prezentácia výsledkov archeologických vykopávok z roku 2024, ktoré realizoval tím Univerzity Sapienza v Ríme vo vnútri Baziliky Božieho hrobu v Jeruzaleme v rámci projektu obnovy podlahy komplexu. Výskum zahŕňal priestory vstupu, juhovýchodného deambulatória a františkánskeho vlastníctva. Tieto zistenia prispievajú k rekonštrukcii archeologických dejín mesta a architektonických fáz komplexu Božieho hrobu. Výskum z roku 2024 priniesol najmä lepšie objasnenie predkresťanských fáz komplexu a zároveň spresnil poznatky o jeho neskoršom vývoji. Potvrdilo sa, že lom sa rozprestiera po celej ploche súčasného kostola a možno ho identifikovať pod neskoršími stavbami; jeho využívanie sa javí ako dlhodobé. Štúdia zároveň prináša úvahy o rímskej topografii oblasti Božieho hrobu a posúva niektoré hypotézy o vzniku a vývoji kresťanského komplexu. Výsledky poukazujú na dlhodobú kontinuitu lokality Božieho hrobu s viacerými stavebnými etapami a prestavbami v priebehu storočí.

331-374: **Shai Halevi – Ilya Berkovich – Michael Chernin – Samvel Grigoryan – Arsen Harutyunyan: The Holy Compound on Mount Sion – An Epigraphic Heraldic Corpus (Part 1): The Walls of the Cenacle.** Na jeseň 2021 výskumníci Izraelského úradu pre starožitnosti vykonali fotografický prieskum s cieľom zdokumentovať všetky nápisy a graffiti na stenách Cenacula – tradičného miesta Poslednej večere Ježiša a apoštolov pred umučením. Kombinácia multispektrálnej fotografie a reflexného transformačného zobrazovania (RTI) umožnila znovuobjavenie viacerých epigrafických prvkov, ktoré boli príliš vyblednuté alebo opotrebované na to, aby boli viditeľné voľným okom. Spočiatku bolo identifikovaných 30 písomných nápisov a deväť obrazových motívov vrátane piatich erbov. Po ich rozlúštení a interpretácii sa pristúpilo k pokusu o ich prepojenie s konkrétnymi

historickými postavami. Na porovnanie autori zahrnuli aj niekoľko ďalších nápisov a heraldických prvkov z iných častí svätého komplexu na vrchu Sion. S niekoľkými významnými výnimkami pochádza veľká väčšina graffiti z obdobia, keď bolo Cenaculum stredobodom záujmu františkánskeho kláštora, ktorý slúžil ako pôvodné sídlo Kustódie Svätej zeme. Medzi najvýznamnejšie a najdojímavejšie objavy patrili: nápis, ktorý môže odkazovať na vianočnú púť kráľa Hetouma II. z Cilície; autogram nemeckého pútnika a autora Johanna Polonera z 15. storočia; a erb švajčiarskeho národného hrdinu Adriana I. von Bubenberg. Hoci nie všetky nápisy možno jednoznačne priradiť ku konkrétnym osobám, ako celok poskytuje súbor graffiti cenné dôkazy o pôvode pútnikov, ktorí navštívili vrch Sion a kláštor. Patrili medzi nich Arméni, Česi, Taliani a Srbi. Najväčšiu samostatnú skupinu, približne polovicu všetkých návštevníkov, tvorili arabsky hovoriaci východní kresťania. Nápisy v Cenacule predstavujú neoceniteľné svedectvo rozmanitosti kresťanského pútnictva v neskorostredovekom Jeruzaleme.

375-404: Tamar Winter: Exceptional Glass Vessels from Rural Bilad a-Sham.

V dvoch podzemných komplexoch v Horbat Susya vo vidieckej oblasti južných Judských vrchov bolo objavených jedenásť kompletných sklenených nádob. Nádoby tvoria jedinečnú, homogénnu skupinu, ktorá má spoločné tvary a dekorácie vytvorené technikou fúkania do formy. Tento článok skúma ich vlastnosti, datovanie a pôvod, ako aj ich výskyt vo vidieckom osídlení v stredoveku. Získané poznatky môžu priniesť nový pohľad na obyvateľstvo a jeho materiálnu kultúru v odľahlých vidieckych osídleniach v iných regiónoch a obdobiach.

405-442: Gabriele Castiglia – Simone Schiavone – Giulia Spadanuda – Angelita Troiani: The “Shepherds’ Field” in Beit Sahour (Bethlehem – PS). New archaeological research in the Byzantine monastery. Tento príspevok predstavuje výsledky prvej etapy archeologického výskumu, ktorý uskutočnil Pápežský inštitút kresťanskej archeológie (PIAC) na kláštornej lokalite Pastierske pole (Beit Sahour, Palestína). Projekt sa realizuje na základe dohody s Kustódiou Svätej zeme a so súhlasom Ministerstva cestovného ruchu a pamiatok Palestíny. Cieľom projektu je obohatiť vedecké poznatky prostredníctvom archeologického výskumu kláštora postaveného na mieste, kde podľa Lukášovho evanjelia anjel oznámil pastierom narodenie Spasiteľa Ježiša Krista, ako aj prispieť k jeho ochrane a zveľadeniu. Počas prvej etapy výskumu, ktorá je tu prezentovaná, sa tím PIAC sústredil na liturgickú oblasť kláštora, ktorú už čiastočne preskúmal otec Virginio C. Corbo v 50. rokoch 20. storočia, čím čiastočne potvrdil závery tohto významného františkánskeho archeológa a zároveň priniesol aj nové poznatky. Cieľom v nasledujúcich rokoch bude rozšíriť výskum aj na ďalšie časti kláštora, ktoré zatiaľ neboli odkryté.

443-465: Achia Kohn-Tavor – Jakob Ashkenazi – Mordechai Aviam: Excavations at Two Galilean Churches: Horvat Gilon and Horvat Hesheq. V rámci trojročného výskumného projektu zameraného na neskoroantické kresťanské lokality v Galilei, financovaného Izraelskou vedeckou nadáciou (ISF), boli realizované vykopávky na štyroch kostolných lokalitách. Zatiaľ čo zistenia z dvoch z nich už boli publikované, tento článok predstavuje výsledky výskumu z ďalších dvoch lokalít: Horvat Gilon a Horvat Hesheq. Na Horvat Gilon, predtým známom iba z povrchových prieskumov, výskum odkryl architektonickú štruktúru trojapsidálneho kostola so zvyškami mozaikovej podlahy. Čiastočne zachovaný nápis v blízkosti hlavného vchodu poskytol cenné poznatky o miestnej

cirkevnej správe a približnom datovaní výstavby kostola. Na základe týchto zistení sa predpokladá, že lokalita slúžila ako vidiecky kláštorňý komplex. Na Horvat Hesheq, ktorý bol predmetom výskumu a publikácií už v 90. rokoch 20. storočia, sa súčasný výskum zameriaval na severnú apsidu. Toto úsilie odhalilo ďalší významný nápis, ktorý podporuje hypotézu, že išlo o súkromný rodinný vidiecky kostol. Okrem toho objav predtým nezdokumentovanej kaplnky susediacej so severnou stenou priniesol nový pohľad na interpretáciu lokality. Tieto vykopávky výrazne rozširujú poznatky o vidieckej spoločnosti a cirkevnej organizácii v neskorootockej Galilei. Zistenia zároveň prispievajú k hlbšiemu pochopeniu miestnych kresťanských praktík a architektonických tradícií tohto obdobia.

467-475: **Émile Puech: L'inscription en araméen christo-palestinien de Shelomi.** Počas poslednej sezóny vykopávok (1978) v Šelomi v Západnej Galilei, asi 2 km južne od libanonských hraníc, bol na mozaikovej podlahe objavený krátky a poškodený dedikačný nápis v kresťanskej palestínskej aramejčine. Datuje sa do 780. roku éry Tyru, t. j. 654 n. l., a patrí do tretej fázy osídlenia stavby – hospodárskeho panstva vo vlastníctve kláštora. Ďalší grécky nápis pochádza z roku 736, t. j. 610 n. l., čo je druhá fáza výstavby, ktorú zničili Peržania a ich miestni spojenci v rokoch 614 – 617 n. l. Význam nápisu je preto zrejmý nielen pre doloženie tohto typu aramejčiny v Galilei, ale aj pre datovanie byzantskej keramiky a pre poznanie dejín tejto lokality.

477-486: **Émile Puech: Deux inscriptions funéraires byzantines du Sinaï nord-ouest (Collection Starcky).** Dva krátke grécke pohrebné nápisy z byzantského obdobia, ktoré kúpil Jean Starcky počas svojho pôsobenia na *École biblique et archéologique française* ako editor Zvitkov od Mŕtveho mora a ktoré nechal medzi svojimi vecami v pivnici školy, zostávajú dosiaľ nespracované. Starcky mal v úmysle spojiť ich s ostatnými predmetmi malého *Musée Bible et Terre Sainte* v parížskom *Institut Catholique*. Údajne nápisy pochádzajú z oblasti okolo jazera Bardawil.

489-502: **Emanuel Tov: The Textual Unity of the Torah.** Po určitom období, ktoré nemožno presne určiť, bola Mojžišova Tóra chápaná ako jednotný textový celok, ktorý sa opisoval jednotným spôsobom, hoci bol z technických dôvodov rozdelený do samostatných zvitkov. Zdá sa, že najskoršie obdobie, ktoré možno určiť pre textovú jednotu Tóry, súvisí s obdobím LXX (pravdepodobne okolo roku 285 pred n. l.), keďže jej harmonizačné dodatky ako sekundárny textový prvok sú rovnomerne rozložené vo všetkých knihách Tóry. Nie je známe, ako dlho pred týmto obdobím mohla byť textová jednotu Tóry etablovaná. Autor sa domnieva, že tento jav pochádza z hebrejského zdroja LXX, nie od gréckych prekladateľov. Je zrejmé, že v skoršom štádiu bola Tóra disharmonickým literárnym dokumentom, avšak táto štúdia nepredstavuje vyhlásenie o stave Tóry ako literárneho dokumentu. Textová jednotu bola spozorovaná v tradíciách MT, SP, ako aj LXX, takže existovala celoplošne. Textovú jednotu možno chápať ako prístup, ktorý sa prirodzene vyvinul, keďže päť Mojžišových kníh bolo zoskupených do jednej knihy, ktorá sa tradične pripisuje postave Mojžiša. Ak je odkaz na Ezdráša, ktorý držal v rukách knihu Tóry v polovici 5. storočia pred n. l. historicky správny (Neh 8,2), už v tomto období mohli byť pisári povzbudzovaní, aby s piatimi Mojžišovými knihami zaobchádzali ako s jednotným celkom.

503-532: Michelangelo Priotto: Mosè verso una nuova terra promessa (Dt 31–34)? Postkňazský redaktor v Dt 31–34 zhromaždil všetky tradície súvisiace s Mojžišovým odkazom a zhrnul ich v podobe zápisu Tóry a rozprávania o Mojžišovej smrti. Tieto dve udalosti sú úzko prepojené nielen z časového, ale najmä z teologického hľadiska. Po oznámení a napísaní Tóry sa Mojžiš sám stáva poslucháčom; Yhwh ho volá, aby vstúpil do smrti, nie do zaslúbenej zeme! Mojžišova odpoveď je okamžitá a nadobúda podobu piesne požehnania pre Božie dielo v mene kmeňov (Dt 33); ale v týchto dejinách milosti však zároveň rozpoznáva aj svoje vlastné dejiny. Mojžiš teda už nemusí fyzicky vstúpiť do zaslúbenej zeme, pretože svojou smrťou vstupuje do samotnej Božej zeme – do večného spoločenstva s ním.

533-550: Stefano Vuaran: La geografia della salvezza nel libro delle Cronache. V Knihe kroník geografia prispieva k definovaniu identity Izraela. Prekročenie hraníc Judska jeho kráľom, vodcom sociálnej skupiny Izraela verného Yhwh, nadobúda význam aj vo vzťahu k posolstvu, ktoré autor sprostredkúva svojim adresátom. Opustenie kráľovstva a odchod na územie iných národov nie je nikdy dobrovoľné a je dôsledkom spáchaných hriechov; pobyt v cudzine sa tak stáva príležitosťou na pokánie alebo na odsúdenie v závislosti od reakcie vládcu. Hranica medzi Judskom a Izraelom sa na druhej strane otvára, zatvára alebo mení v súvislosti so starostlivosťou o chrám, ktorý predstavuje ťažisko národnej identity, ako aj v závislosti od kráľovho správania voči svätyni a jej kultu. V oboch prípadoch sa kronikárova výzva vzťahuje na vernosť, ktorú židovský ľud dlhuje Yhwh: okrem etnického Izraela existuje aj náboženský Izrael, tvorený ctiteľmi Yhwh patriacich k dvanástim kmeňom, ku ktorým sú kronikárovi adresáti povolani patriť prostredníctvom počúvania Boha a starostlivosti o chrám.

551-564: Jean Paul René Ondoua Omgba: L'Afrique dans le psautier et le psautier en Afrique : éléments littéraires et théologiques, appropriation contextuelle et culturelle. Ako Božie slovo a zároveň modlitebnú knihu Izraela nemožno Žaltár obmedziť na výlučný geograficko-sociálno-historický priestor. Ide o modlitbu človeka všetkých čias a všetkých miest. V tomto zmysle je preto vhodné hovoriť o Afrike v Žaltári a o Žaltári v Afrike. Cieľom tohto článku je ukázať, že Afrika nie je pre Žaltár cudzia. Je v ňom prítomná explicitne aj implicitne. Egypt a Etiópia sa v žalmoch spomínajú viackrát. Navyše tým, že Žaltár zvoláva ľudí a národy do sprievodu Božích ctiteľov, zahŕňa zjavne aj obyvateľov a národy Afriky. To poukazuje na univerzálny spôsob čítania žalmov a ich chápania v rôznych kontextoch. Napriek časovej a priestorovej vzdialenosti týchto textov sú ich spoločensko-náboženská blízkosť a pluralitný význam v existenciálnom kontexte afrických modlitebných spoločenstiev celkom zrejmé.

565-578: Vincenzo Lopasso: Ezekiel vs Jeremiah: theological aspects. Tento príspevok predstavuje porovnanie medzi Ezechielom a Jeremiášom na tematickej úrovni. Nezaoberá sa špecifickými literárnymi otázkami. Po objasnení redakcie týchto dvoch kníh sa štúdia stručne venuje niektorým spoločným témam: kňazský pôvod, povolanie, vzťah k Božiemu slovu, sféra emócií, ohlasovanie súdu a spásy, metalurgické metafor, zosobnený meč a ďalšie pohromy, obrátenie, téma ostatku, nový exodus, budúca zmluva, falošní proroci, Babylon a vzťah s Mojžišom. Posledná časť štúdie skúma zámer, ktorý si tieto dve knihy stanovujú. Obe vykazujú podobnosti v prístupe k niektorým témam, sú však prezentované

z odlišných perspektív, hoci obaja proroci boli súčasníci a zaujímali sa o koniec a budúcu obnovu národa. Rozdiely možno v zásade vysvetliť, ak vezmeme do úvahy, že Ezechiel bol silne ovplyvnený babylonským prostredím, v ktorom žil, ako aj prijatím kňazských kategórií a jazyka.

579-600: **Anthony Giambrone: Honoring Roman Emperors in the Jewish Temple: The *Salus Augusti* in Philo's *Embassy to Gaius*.** Predchádzajúce štúdie o spise *Posolstvo ku Gaiovi* sa vo veľkej miere sústreďovali na hrozbu cisára, že do jeruzalemského chrámu umiestni kolosálnu sochu. Pritom sa do značnej miery prehliadal menej nápadný, no nie menej dôležitý súvisiaci motív: Filónovo výrazné zdôraznenie kultu *Salus Augusti*. Cieľom štúdie amerického dominikána je odhaliť a preskúmať tento zanedbávaný motív. Analýza postupuje v dvoch krokoch. Najprv autor skúma (1) úctu k *Salus Augusti*, ako existovala v čase cisára Gaia Caesara, a následne skúma (2) spôsob, akým *Posolstvo* pracuje s témou Gaiovho zdravia. Epigrafické a materiálne pramene sú využité na potvrdenie vierohodnosti *Posolstva* a na prehĺbenie jeho diskurzu o zdraví cisára/riše. Z rétorického hľadiska predstavuje *Posolstvo* akýsi druh konceptu *sōtēria* (záchranu či blaha) Ríma. Filónov židovský preklad modlitieb prednášaných *pro salute Augusti* – a nie *Saluti Augusti* – je vo svojom apologetickom kontexte nevyhnutne trochu nejasným presmerovaním. Logika je však zrejma. Rešpekt voči židovskému náboženstvu a ľudu – akýsi filozofický rovnovážny stav – sa stáva akýmsi „teplomerom“, ktorý meria zdravie cisára a tým aj celého rímskeho štátu.

601-615: **Matteo Munari: Tesori in cielo (Mt 6,19-21).** Obraz pokladu uloženého v nebi prostredníctvom almužny sa v židovskej literatúre obdobia druhého chrámu často vyskytuje. Matúš používal túto metaforu viac ako ktorýkoľvek iný autor Nového zákona. *Logion* v Mt 6,19-21 vykazuje znaky prekladu zo semitského jazyka. Väčšina z nich sa nezdá byť rozhodujúca, avšak atypické použitie βρῶσις naznačuje, že text bol pravdepodobne preložený z aramejského alebo hebrejského originálu. Logika *logia* určite presahuje koncept sociálnej spravodlivosti a možno ju plne pochopiť iba vo svetle viery. V tomto aspekte Ježiš nezmenil židovské chápanie almužny ani hodnotu dôvery v Božiu prozreteľnosť. Skôr tieto prvky doviedol do extrému, takže rozdeľovanie všetkých dobier chudobným sa stalo najbezpečnejšou a najziskovejšou investíciou v tomto živote.

617-642: **Alessandro Cavicchia: Gli spazi e i tempi del Messia in Gv 7.** Analýze času a priestoru v štvrtom evanjeliu, diachrónne aj synchrónne, sa venovalo množstvo štúdií, a to nielen s ohľadom na sociologickú priestorovosť. Úryvok o sviatku Stánkov v Jn 7 sa na tento druh hĺbkového štúdia obzvlášť hodí, pretože opisuje pútnickú slávnosť, v ktorej čas a priestor zohrávajú rozhodujúcu úlohu. Kategórie trialektiky priestorovosti od E. Soju a chronotopu M. Bachtina vrhajú nové svetlo na oslávené Ježišovo telo a ukazujú, ako prekračuje hranice priestoru a času, aby sa stalo realitou dostupnou veriacim všetkých geografických širok a epoch. V dimenzii prežívaného a predstavovaného priestoru a času sa veriacemu vždy otvárajú nové príležitosti zúčastniť sa eschatologického uctievania ustanoveného Ježišom a transformovať definované kontúry vlastnej existencie. Pokiaľ je známe, tento prístup je z metodologického hľadiska nový v oblasti jánovského výskumu.

643-664: **Samuele Salvatori: La dimensione epistolare della lettera ai Galati.** Štúdie Listu Galat'anom v posledných desaťročiach zaznamenali výrazný posun v zameraní

z epištolárnej perspektívy na argumentačnú. Existujú však pozoruhodné epištolárne prvky, ktoré naznačujú, že Pavlovým cieľom nebolo len presvedčiť Galaťanov o vzťahu medzi vierou v Krista, ospravedlnením a úlohou Mojžišovho zákona, ale aj obnoviť svoj vzťah s nimi prostredníctvom neustálych odkazov na počiatky ich viery. Cieľom tohto príspevku je identifikovať prítomnosť a funkciu týchto prvkov v liste.

665-689: **Leonardo Giuliano: Paolo di Tarso e le sue lettere nella Biblioteca di Fozio.** Autor sa v článku zaoberá apoštolom Pavlom a jeho epištolárnym korpusom vo Fótiovej *Bibliotéke*. Z Fótiových „zhrnutí“ a následne z kapitol *Bibliotéky*, ktoré spomínajú Pavla a jeho listy, je zrejmé, že z pohľadu ekumenického patriarchu Konštantínopolu bol Kristov učeník z 1. storočia – opísaný ako „hlásateľ a vrúcny milovník lásky“ – postavou hlbokého významu a múdrosti: mystikom. Pavol z Tarzu je vykreslený ako svätý, ba až božský apoštol, prípadne jednoducho apoštol *par excellence*, ktorý všetkých „zasvätil“ do viery a božských tajomstiev a mal ústredný vplyv na formovanie princípov kresťanskej doktríny.

691-700: **Roman Mazur: Una presentazione di due recenti strumenti per la ricerca biblica: *Analytical Lexicon of the Greek Bible e A Complete Concordance to the Greek Bible*.** Táto práca si kladie za cieľ predstaviť dva nové nástroje pre biblické štúdie, pričom oba sa zameriavajú na grécku Bibliu: *Analytical Lexicon of the Greek Bible* a *A Complete Concordance to the Greek Bible*. Biblický text, ktorý tieto dva nástroje pokrývajú, pozostáva zo Starého zákona v gréčtine vrátane tzv. paralelných textov a Nového zákona. Všetky predstavujú kritické vydania časti Biblie: *Biblia Graeca. Septuaginta, id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs, edition altera quam recognovit et emendavit Robert Hanhart; Nestle-Aland Novum Testamentum Graece, 28 revidierte Auflage*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2013. Prvý nástroj, *Lexikón*, je dostupný v tlačenej podobe v troch zväzkoch a zároveň ako online PDF verzia v jednom súbore. Na uľahčenie výskumu nástroj používa farebné rozlíšenie biblických textov: zelenú pre Septuagintu, červenú pre paralelné texty a modrú pre Nový zákon. Rozlišovacím prvkom je aj počet výskytov každého lexikálneho tvaru, pričom sa zachováva uvedené farebné kódovanie. Druhý nástroj, *Konkordancia*, je vzhľadom na svoj rozsah dostupný iba v PDF formáte. Všetky slová sú usporiadané podľa gréckej abecedy a abecedné poradie zahŕňa hľadané slovo aj jeho bezprostredný a obojstranný kontext. Hoci aj predchádzajúce konkordancie boli tiež usporiadané abecedne, biblické verše s konkrétnym slovom boli tradične uvádzané podľa biblického kánonu. V tejto konkordancii sú však slová aj verše usporiadané abecedne. Každé slovo je uvedené v predchádzajúcom a nasledujúcom kontexte s využitím rovnakého farebného kódovania ako v *Lexikóne*. Vďaka tomu je možné okamžite nájsť biblické citácie, parafrázy a ďalšie tematicky príbuzné pasáže. Keďže ide o textovú konkordanciu, všetky slová sú uvedené v ich skutočných textových formách.

Vavrínek Radoslav Mitro, OP
Dominikánsky konvent
Mäsiarska 6
040 01 Košice
Slovakia

Obsah

Štúdie

Bernard GOSSE

Korachovci – otvorte brány Jeruzalema pre cudzincov 1-16

Zacharias KOTZÉ

Krotenie zlého oka: ironická reinterpretácia *‘ayin rā ‘āh*
v hebrejskej Biblii 17-30

Radoslav MITRO

Judášov príchod na Olivovú horu. Literárno-kritická štúdia
funkcie slovesa προήχето v Lk 22,47 31-54

Alessandro CAVICCHIA

Vypudiť „vládcu tohto sveta“: apokalyptická eschatológia a jánovské
literárne duality v Jn 12,31-32; 18,36 a 19,16b-42 55-84

Jan JOOSTEN

Pobiblická hebrejčina v evanjeliách 85-111

Petr MAREČEK

Crux interpretum v 1Kor 4,6 112-139

Abstrakty a recenzie 140-161

Správy a oznamy 162

Contents

Treaties

Bernard Gosse

The Korahites: Open the Doors of Jerusalem to the Strangers 1-16

Zacharias Kotzé

Taming the Evil Eye: Ironic Reframing of *‘ayin rā ‘āh* in the
Hebrew Bible 17-30

Radoslav Mitro

Juda’s Arrival to the Mount of Olives: Literary-Critical Study of the
Function of προήρχετο in Luke 22:47 31-54

Alessandro CAVICCHIA

Casting Out the “Ruler of This World”: Apocalyptic Eschatology and
Johannite Literary Dualities in John 12:31-32; 18:36 and 19:16b-42 55-84

Jan Joosten

Post-biblical Hebrew in the Gospels 85-111

Petr Mareček

Crux interpretum in 1Cor 4:6 112-139

Abstracts and Reviews 140-161

Communications and References 162